

УДК 349.2

ГЕНДЕРНІ ПИТАННЯ ТА АТРИБУТИКА ПРОКУРОРІВ: ДО ДИСКУСІЇ В РАМКАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ

Кузніченко Оксана Валеріївна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін (Одеський державний
університет внутрішніх справ, Одеса,
Україна)

В статті розглянуто питання гендерної рівності працівників прокуратури України. Зроблено наголос на необхідності пропорційного збільшення кількості жінок в керівництві Прокуратури України. Проведено порівняльний аналіз кількісних характеристик гендерних проблем проходження служби в органах прокуратури Європейських країн. Детально проаналізовані атрибути (формений одяг, герб) прокуратури. Зроблені наголоси на зміну прорадянської атрибутики сучасної прокуратури України.

Ключові слова. Прокуратура, атрибути, проходження служби, гендерна політика.

ГЕНДЕРНЫЕ ВОПРОСЫ И АТРИБУТИКА ПРОКУРОРОВ: К ДИСКУССИИ В РАМКАХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПРОКУРАТУРЫ

Кузниченко Оксана Валериевна

кандидат юридических наук, доцент,

доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин
(Одесский государственный университет внутренних дел, Одесса, Украина)

В статье рассмотрены вопросы гендерного равенства работников прокуратуры Украины. Сделан акцент про необходимость пропорционального увеличения количества женщин в руководстве Прокуратуры Украины. Проведен сравнительный анализ количественных характеристик гендерных проблем прохождения службы в органах прокуратуры стран Европы. Детально проанализированы атрибуты (форменная одежда, герб) прокуратуры. Сделаны акценты на изменение советской атрибутики современной прокуратуры Украины

Ключевые слова. Прокуратура, атрибуты, прохождение службы, гендерная политика.

GENDER QUESTIONS AND ATTRIBUTE OF PUBLIC PROSECUTORS: TO DISCUSSION WITHIN THE FRAMEWORK OF REFORMATION OF OFFICE OF PUBLIC PROSECUTOR

O. Kuznichenko

candidate of legal sciences, associate professor,
Associate Professor of the department of civil legal disciplines
(Odessa state university of internal affairs)

The article discusses the issues of gender equality of the employees of the Prosecutor's Office of Ukraine. The emphasis was made on the need to proportionally increase the number of women in the leadership of the Prosecutor's Office of Ukraine. A comparative analysis of the quantitative characteristics of gender issues of service in the prosecuting authorities of Europe. Attributes (uniforms, coat of arms) of the prosecutor's office are analyzed in detail. Accents are made to change the Soviet attributes of the modern prosecutor's office of Ukraine.

Integrations of Ukraine to European community, and swift socio-political transformations are related to it, stipulate the fundamental changes of conceptual bases of vital functions of modern society and efficiency of realization of state administration, require urgent reformation of the law-enforcement system on the whole and services of office of public prosecutor, in particular, substantial improvement of organization of institute of passing of service and optimization of activity of skilled potential of office of public prosecutor of Ukraine.

In the same time, reformation of organs of office of public prosecutor did not remove gender asymmetry in a skilled public prosecutor's vehicle, external attributes are left, that called to symbolize setting of office of public prosecutor, as law-enforcement identification, that in end-point results in her negative estimations in society.

The aim of the article is an analysis of reasons of gender asymmetry during passing serve in the organs of office of public prosecutor of Ukraine and the critical cut of existent external attribute that in opinion of author quite not answers the queries of democratization of society and real social setting of office of public prosecutor.

Separate attention is deserved by abandonment of our state from symbolism and attribute in the organs of office of public prosecutor, in particular from one-stem obviously "promultural" manner, id est in the spirit of military uniform with all by distinctive regalias.

However, the complete substituting of form by a civilian dress, to our opinion, will not assist the increase of authority of office of public prosecutor.

Keywords. Prosecutor's office, attributes, passing service, gender policy.

Інтеграції України до європейської спільноти, і пов'язані з цим стрімкі соціально-політичні перетворення, обумовлюють принципові зміни концептуальних основ життєдіяльності сучасного суспільства та ефективності реалізації державного управління, вимагають нагального реформування правоохоронної системи в цілому та служби прокуратури, зокрема, істотного покращення організації інституту проходження служби та оптимізації діяльності кадрового потенціалу прокуратури України. Переслідуючи ці та інші завдання 14 жовтня 2014 року був прийнятий новий Закон України «Про прокуратуру», який набув чинності 15 липня 2015 р. Даний нормативно-правовий акт передбачає концептуальні новації та суттєві зміни норм права щодо регулювання окремих питань організації проходження служби в органах прокуратури України [1, с. 11]. У цей же час, реформування органів прокуратури не усунуло гендерної асиметрії у кадровому прокурорському апараті, залишено зовнішні атрибути, що покликані символізувати призначення прокуратури, як правоохоронної інституції, що у кінцевому результаті приводить до її негативних оцінок у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій досліджуваної галузі. Питання проходження служби в органах прокуратури України у різний час висвітлювалось у працях В.С. Бабкової, М.М. Бурбики, В.І. Васильєва, С.М. Винокурова, Б.А. Гаєвського, В.Н. Гусарова, Л.М. Давиденка, В.В. Долежана, В.С. Зеленецького, П.М. Каркача, С.В. Ківалова, М.В. Косюти, О.М. Литвака, В.І. Малюги, І.С. Марочкина, О.І. Медведька, М.І. Мичка, С.І. Нечипоренка, Є.М. Поповича, Г.П. Середи, К.Ф. Скворцова, О.Ф. Смірнова, В.В. Сухоноса, П.В. Шумського, М.К. Якимчука та інших вчених. У працях вищевказаних науковців досліджувались історико-теоретичні аспекти проходження служби в органах прокуратури, наводилась диференціація науково-методологічних підходів, аргументувались положення, за якими окремі аспекти проходження служби в органах прокуратури складають комплексну проблему, що повинна бути вирішена, як на теоретичному, так і на практичному рівнях. У цей же час, питання проблем гендерної рівності у відносинах проходження служби в органах прокуратури України у юридичній літературі піднімається лише кількома дослідженнями.

Метою статті є аналіз причин гендерної асиметрії під час проходження служби в органах прокуратури України та критичний зріз існуючої зовнішньої атрибутики, яка на думку автора, зовсім не відповідає

запитам демократизації суспільства та реальному соціальному призначенню прокуратури.

Виклад основного матеріалу. Розвиток правоохоронних інститутів в Україні на сьогоднішньому історичному етапі нерозривно пов'язаний з європейською правовою доктриною. У цій доктрині прокуратура, як державно-публічна інституція, є повністю цивільною установою та позбавлена будь-яких ознак мілітаризованої служби, а також функції загального нагляду, використання нею процесуальних засобів здійснюється за обставин розділеного кримінального переслідування і підтримання обвинувачення в суді. Не дивлячись на майже чверть столітній період самостійного розвитку вітчизняної прокуратури, очевидним є слід тоталітарного характеру радянського державного режиму, який обумовлював такі явища, як вилучення цілої категорії справ із звичайної судової юрисдикції або й взагалі з відання суду, а відтак, обмежував сферу діяльності прокуратури саме в системі органів правосуддя, скеровуючи її діяльність в напрямку історично невластивих європейським прокуратурам функцій. Крім того, сама прокуратура була значною мірою політизоване і підпорядковане антигуманним постулатам каральної політики партії та радянської держави.

Намагання України відірватись від негативного минулого та перебувати в рамках дії саме європейської правової доктрини відображає характер цивілізаційних процесів у нашому суспільстві.

Органи та установи прокуратури, домінуючий кадровий склад якої сформувалися в період становлення України як незалежної держави, повинні користуватися наявним, а не декларативним авторитетом в очах суспільства. Успішна реалізація покладених повноважень на прокурорських працівників залежить від правильної організації служби в прокуратурі, належного виконання своїх службових обов'язків усіма її співробітниками. На сьогодні суспільство висуває підвищені вимоги до професійного рівня прокурорських службовців.

Зміна статусу органів прокуратури, як зобов'язання України при вступі до Ради Європи: «роль та функції прокуратури будуть змінені (ішлося про здійснення загального нагляду за законністю), що перетворить цю інституцію на орган, який відповідає стандартам Ради Європи» [2] обумовлює зміну не лише функцій – зовнішніх критеріїв діяльності, але й організаційної основи, у тому числі, проходження служби з усіма її інституційними елементами: порядку зайняття прокурорами посад та порядку їхнього звільнення, порядку призначення прокурорів на адміністративні посади та звільнення з них, режиму дисциплінарної відповідальності, припинення та зупинення повноважень прокурорів на посадах тощо.

Однією з ключових характеристик демократичного розвитку України є набуття жінками реального права на участь у політичній, економічній та культурному житті країни. Забезпечення цього права здійснюється за допомогою державної гендерної політики, спрямованої на досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Хоча в країні не існує законодавчих обмежень, що перешкоджають жінкам на участь в службі в правоохоронних органах України, зокрема в Національній поліції та Прокуратурі, але, тим не менш, диспропорція службовців за статевою ознакою в правоохоронних органах є очевидною, особливо на керівних посадах. За двадцять шість років незалежності ні одна жінка не призначалась на посади Генерального прокурора України чи Міністра внутрішніх справ України, у керівництві обласних прокуратур та прокуратурах контрольованих Україною областях, після окупації частини території України, лише в Донецькій, Запорізькій, Одеській та Сумській областях жінки перебувають на посадах заступника прокурора області. Аналіз вимог та обмежень для кандидатів на посади в органах прокуратури України встановлених законами України, а також аналіз інших джерел, спрямованих на врегулювання питань проходження служби в органах прокуратури України, не дає підстав говорити про формальну дискримінацію за гендерною ознакою, однак вбачається і недостатній рівень в реалізації державної гендерної політики в цьому напрямку.

Проте, Україна не одинока з цією проблемою. Гендерна асиметрія характерна і прокуратурам країн Європи, наприклад Франції, де жінки становлять 2,5 % з числа прокурорських службовців, і це не дивлячись на ту обставину, що, за даними П. Жевара, у Франції ХХ століття вважається сторіччям фемінізації державної служби, під завершення якого жінки склали понад половину (57 %) державних службовців [3, с. 101].

В Україні на загальнодержавному рівні основоположними актами, що забезпечують гендерну рівність є Конституція України [4], Указ Президента України від 25.03.2001 №283/2001 «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» [5], Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8.09.2005 №2866-IV [6] та Постанова Кабінету Міністрів України від 26.09.2013 №717 «Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року» (втратила чинність 1 січня 2017 р.) [7], Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» [8] та інші.

Зважаючи на прагнення України вийти на європейський і світовий рівень у розв'язанні гендерних проблем та регулюванні взаємин між

жінками і чоловіками, дослідження гендерних підходів до державної служби набувають особливого значення і поширюються в багатьох галузях, однак, що стосується цієї проблеми у відносинах прокурорської служби, то наукових праць у цій площині соціальних та правових наук – одиниці. Серед них можна відмітити дисертаційне дослідження І.Є. Лескіної [9] та монографічна праця цієї авторки «Гендерна рівність в організації діяльності органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект» видана у співавторстві з Т.О. Коломоець [10]. Недостатність наукового висвітлення цієї проблеми та шляхів її вирішення вказує на необхідність активізації і у цьому напрямку.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямовувати на здійснення моніторингу й аналізу гендерної структури всіх органів прокуратури України, що дозволить відстежувати зміни і тенденції, враховувати гендерні особливості у процесі управління сприятиме підвищенню ефективності управління установами та впровадженню гендерних підходів у їхню організаційно-кадрову діяльність.

Нормотворча діяльність для вирішення цих проблем повинна розвиватись у напрямках удосконалення нормативної основи забезпечення гендерної рівності при підборі і розстановці кадрів у прокуратурі зокрема і в органах держави в цілому, а також нормативно-правового регулювання державних фінансових програм, функціонування яких сприяє досягненню гендерного паритету.

Разом з тим незайвим було б закріпити, принаймні в галузевому наказі Генерального прокурора України положення про те, що громадяни України, мають рівні права при висуненні своїх кандидатур на посади в органах прокуратури, незалежно від їх статевої приналежності.

Окремої уваги заслуговує відмова нашої держави від символізму та атрибутики в органах прокуратури, зокрема від одностроїв явно «промільтарного» штибу, тобто в дусі військової уніформи з усіма розрізнявальними регаліями. Однак, повна заміна форми на цивільне вбрання, на нашу думку, не сприятиме підвищенню авторитету прокуратури.

Відомо, що форма впливає на сутність. Так само одяг, який носить людина, на думку низки психологів, суттєво впливає на її поведінку та поведінку оточуючих [11]. Публічна демонстрація символів прокурорської влади у вигляді церемоніального вбрання, під час здійснення прокурором своїх повноважень, покликана нагадувати учасниками процесу, та усім хто присутній на ньому, про особливий статус прокурора, а також сприяти авторитету як особи прокурора, так і прокуратури, як правоохоронної інституції, в цілому [1, с. 202]. Згідно наукових розвідок М.І. Мичка «у більшості країн сучасної Європи прокурори при виконанні службових

обов'язків у суді, беручи участь у засіданнях парламентів, урядів, чи урочистих заходах одягають мантию, або її різновидність – тогу». Дослідник також характеризує мантию як церемоніальний суддівський та прокурорський одяг з довгою історичною традицією [12, с. 55–56].

Європейська практика використання прокурорами церемоніального вбрання не просто поширена, це загально прийнята традиція більшості європейських країн. Так, обладунки в прокурорські мантиї чи тоги, під час публічних та процесуальних дій прокурорів, притаманні Австрії, Албанії, Бельгії, Ватикану, Великобританії, Італії, Ісландії, Іспанії, Литві, Данії, Франції, та багатьом іншим країнам. Мантиям та тогам для прокурорів віддали перевагу також і країни колишнього соціалістичного табору Боснії і Герцеговини, Македонії, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Чорногорії, а також кілька держав колишнього СРСР: Латвія та Литва [12, с. 57]. По цій причині варто використати досвід використання мантиї прокурора як церемоніального вбрання.

Підлягає, на нашу думку, і перегляд окремих елементів емблеми прокуратури України, затвердженої Наказом Генеральної прокуратури України № 114 від 01.12.2011 р. «Про символіку Генеральної прокуратури України» [13] – а саме двох мечів золотистого кольору за тлом щита.

Будучи невід'ємною частиною зовнішніх атрибутів держави, органів влади, юридичних організацій, установ є символіка, за словами О.Ф. Скакун є концентрованим зримим вираженням основної ідеї, вони втілюють насамперед ідею національно-державної єдності і величі [14, с. 245].

Кожний знак, символ – це не просто картинка чи ілюстрація. Це – знак, що несе повну утаємничену (сакральну) інформацію, а з нею і відповідну енергію. Позитивну і світлу, або негативну і руйнівну. Символ – це згорнута «реальність» – минулого, сучасного і майбутнього. В них закодовані глибокі знання, що відбивають «інтелектуальну парадигму» дійсності [15].

Варто зауважити, що геральдична історія мечів у емблемі української прокуратури веде свій початок від запропонованої Львом Троцьким емблеми радянських ВЧК-ГПУ-НКВД – щита, на тлі якого розміщений меч. З 30-х років емблема у формі щита, за тлом якого містяться два мечі, почала використовуватись у радянських органах юстиції, а після розвалу Радянського Союзу – як елемент символів національних прокуратур таких країн як Російська Федерація, Азербайджан, Білорусь, Вірменія Казахстан, Узбекистан, Киргизстан тобто в країнах з показниками не високого рівня демократії, і в Україні також.

В геральдичній символіці – меч, поряд із символом влади, символом готовності захищати, символом доблесті, сили, хоробрості воїна, є також символом апокаліптичним [16, с. 111]. Крім цього два мечі в церковній геральдиці символізують наявність двох панівних сил: державної влади і

«священства» (церкви) (лат. *regnumetcacerdotium*) [17], а тому використання в символіці мечів для не військової організації є геральдичною помилкою.

У державній символіці меч має значення символу мілітаризму, і тому знайти меч в державних гербах сучасних держав – нелегке завдання, бо будь-яка країна уникає прокламувати мілітаризм як державну політику (одні зняли його після революцій, інші – після прийняття нових конституцій) [16, с. 112]. Більше того, меч є знаряддям вбивства, а тому застосування цього символу дисонує з духом гуманного правосуддя.

Зауважимо, що національні прокуратури країн Європи не використовують мечів у емблемах своїх прокуратур (за винятком Литовської Республіки та Республіки Молдова), а такі країни колишнього СРСР як Грузія, Естонія та Латвія відмовились від їхнього використання.

На нашу думку, цей найбільш використовуваний символ військового атрибуту може відобразитись лише у емблемі військової прокуратури України, а нова емблема Прокуратури України без радянських тоталітарних символів-рудиментів, після геральдичної експертизи та конкурсного відбору запропонованих зразків, разом з прапором та печаткою Прокуратури України повинна бути схвалена Радою прокурорів України та затверджена Указом Президента України.

Список використаних джерел:

1. Боршуляк І.І. Організаційно-правові засади проходження службиворганів прокуратури : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / І.І. Боршуляк ; Нац. акад. прокуратури України. – К., 2015. – 259 с.
2. Резолюція 1755 (2010) від 4 жовтня 2010 р. «Функціонування демократичних інституцій в Україні». [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a19.
3. Жевар П. Основные вопросы публичной службы: справ для подгот. к испытаниям по общ. культуре и тестам конкурса: адм., категории А и В. На поступление в ИПН / П. Жевар; Пер. з фр. Ю. Брагиной: IRA deLille, 2004. – 164 с.
4. Конституція України : Закон України. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Про підвищення соціального статусу жінок в Україні : Указ Президента України від 25.04.2001 № 283/2001. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/283/2001>.

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

7. Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 р. № 717. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-п>.

8. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 229-р. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229-2017-р>.

9. Лескіна, І.Є. Адміністративно-правове забезпечення гендерної рівності в організації діяльності працівників прокуратури : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І.Є. Лескіна; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – 199 с.

10. Коломоєць, Т.О. Гендерна рівність в організації діяльності органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія / Т.О. Коломоєць, І.Є. Лескіна; – Херсон : Гельветика, 2014. – 179 с.

11. Збітнев, Ю.І. Одяг сили, або оздоровлюючий мілітаризм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.liveinternet.ru/journalshowcomments.php?jpostid=113446829&journalid=3186072&go=next&categ=0>.

12. Мичко, М.І. Професійний одяг європейських прокурорів / М.І. Мичко // Вісник прокуратури. – 2011. – № 1. – С. 55–61.

13. Про символіку Генеральної прокуратури України : Наказ Генеральної прокуратури України від 01.12.2011 № 114. [Електронний ресурс]. Офіційний веб-сайт Генеральної Прокуратури України. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/simgp.html>.

14. Скакун О.Ф., Юридическая деонтология: Учебник / О.Ф. Скакун, Н.И. Овчаренко [под ред. проф. Скакун О.Ф.]. – Х.: Основа, 1999. – 280 с.

15. Олександр Середюк. Про символіку більшовиків / Олександр Середюк // Волинь Post. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volynpost.com/blogs/1236-pro-symvoliku-bilshovykiv>.

16. Вилинбахов, Г.В. Символика меча в русской государственной геральдике XVII – первой четверти XVIII вв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sovet.geraldika.ru/page/6071>.

17. Max Weber: The theory of social and ekonomik organization. New York: Oxford University Press, 1947. Pp. x, S. 436.